

COOPERAREA MILITARĂ ROMÂNNO-RUSĂ PE FRONTUL DIN DOBROGEA (1916)

Dr. Constantin CORNEANU*

În sprijinul noului aliat român

Eforturile diplomatice ale Rusiei țariste se vor concretiza în Acordul bilateral Brătianu – Sazonov din 18 septembrie 1914, prin care se menționa faptul că „*Rusia se angajează să se opună la orice atingere a statului quo teritorial al României în fruntariile actuale*”¹. Totodată, Rusia recunoștea dreptul României asupra Transilvaniei, precum și posibilitatea de-a participa la împărțirea Bucovinei, alături de Rusia, în baza principiului naționalităților care va servi drept bază în delimitarea teritoriului. „*România poate ocupa teritoriile mai sus menționate (Transilvania și Bucovina – n. n.) când va judeca mai bine. Rusia se obligă să facă să fie aprobate de către cabinetele din Londra și din Paris instrucțiunile de mai sus*”², se menționa în Acordul româno-rus din 18 septembrie 1914. Cunoscând resentimentele românilor, rezultat al unei lungi și dureroase experiențe, Serghei D. Sazonov, ministrul de Externe al Rusiei, era conștient de marile dificultăți pe care le-ar întâmpina Rusia ca urmare a aderării României la o alianță politico-militară încheiată în vederea apărării împotriva Rusiei. „*Una dintre primele probleme ce mi-au atras serios atenția după ce am fost numit ministru al afacerilor externe, a fost aceea a relațiilor noastre cu România*”³, consemna Serghei D. Sazonov în memoriile sale.

În raportul înaintat țarului Nicolae al II-lea pe 11 iunie 1914, ministrul Serghei D. Sazonov va menționa faptul că a sesizat „*dispoziția favorabilă pentru noi (rușilor – n. n.) a românilor*”⁴ ceea ce permite „*a spera în dezvoltarea următoare a relațiilor noastre de bună vecinătate*”⁵. Vizita Țarului Nicolae al II-lea la Constanța pe 1 iunie 1914 avea să marcheze un nou început în această relație româno-rusă, extrem de tumultuoasă, iar depășirea frontierei dintre România și Austro-Ungaria în zona Predeal, pe 3 iunie 1914, de către premierul Ion I. C. Brătianu și ministrul de externe Serghei D. Sazonov, va reprezenta un semnal politic aparte, cu valoare de simbol. „*Dacă Austro-Ungaria va fi agresivă împotriva Serbiei, atunci România nu va mai avea nicio obligație*”⁶, va declara regele Carol I în fața țarului Nicolae al II-lea și-a suitei sale imperiale, la Constanța.

Având în vedere evoluțiile politico-diplomatice de la București, uneori greu de anticipat și de determinat, Statul-Major al Regiunii Militare Odessa a luat în calcul,

* Muzeul Județean „Teohari Antonescu” – Giurgiu.

¹ Vadin Guzun (editor), *Intrarea României în Primul Război Mondial: negocierile diplomatice în documente din arhivele ruse (1914 – 1916)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016, p. 40.

² *Ibidem*.

³ Pamfil Șeicaru, *România în Marele Război*, Editura Mihai Eminescu, 1994, p. 54.

⁴ Vadin Guzun, *op. cit.*, p. 36.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 37.

în toamna anului 1915, împreună cu reprezentanții Flotei Mării Negre, planificarea și pregătirea măsurilor pentru întărirea apărării litoralului în nord-vestul Mării Negre. Totodată, planificatorii militari ruși luau în calcul o posibilă ofensivă românească împotriva Rusiei, astfel încât au început organizarea unor linii de apărare pe Nistru și Bug. În sintezele informative trimise zilnic la Marele Cartier General al Armatei Imperiale Ruse (STAVKA), de către Secția Operații a Statului-Major al Flotei Mării Negre, informațiile despre România ocupau un loc important și aveau în vedere situația politică din țară, starea de spirit din societate, activitatea în transporturi, starea de pregătire a armatei, deplasările navelor militare și de transport și nu numai.

În octombrie 1915, Comandantul Flotei Mării Negre a Rusiei va ordona structurilor subordonate (*Comandantul Portului Nikolaev, Flotila de Transport și Detașamentul de nave de apărare din nord-vestul Mării Negre*) să pregătească operațiunea de evacuare a „*tuturor porturilor din nord-vestul Mării Negre, fără a crea panică și zvonuri alarmiste*”⁷, iar toate lucrurile să se facă în mare secret. Totodată, Comandamentul Flotei Mării Negre a luat în calcul și problema executării unei operațiuni de desant la flancul și în spatele posibilei ofensive inamice (românești). Căpitanul de rangul 2 M. M. Holodovski, prim-ofițer pe cuirasatul *Sinop* staționat la Odessa, a fost împuternicit de către Statul-Major al Regiunii Militare Odessa să discute cu Armata toate amănunțele privind organizarea și pregătirea unei debarcări în spatele frontului românesc.

Începând din aprilie 1916, Statul-Major al Flotei Mării Negre a luat în calcul nevoile militare ale României, respectiv mobilizarea Flotei Mării Negre începând cu 12 august 1916, înainte de intrarea României în război, astfel încât „*flota imperială rusă să patruleze cu forțele necesare în vecinătatea apelor teritoriale ale României pentru a împiedica tragerile asupra Constanței, o posibilă debarcare sau un raid inamic pe Dunăre în amonte*”⁸. Trebuie menționat faptul că au existat neînțelegeri între Statul-Major al Flotei Mării Negre și Statul-Major al Marinei de la STAVKA, în frunte cu amiralul A. I. Rusin, referitor la modalitatea de cooperare cu Forțele Navale ale României, respectiv o subordonare totală a Marinei Române sau o cooperare punctuală cu omologii români. Pentru început, STAVKA și-a impus punctul de vedere și cooperarea româno-rusă urma să fie subordonată unui acord-cadru general. *Detașamentul de nave cu destinație specială*⁹ al Flotei Mării Negre, desemnat pentru cooperarea cu România și comandat de contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon, își va subordona, în cele din urmă, toată apărarea românească a litoralului Mării Negre, două companii de marinari și portul Constanța. După numeroase tratative cu cei de la Moghilev, punctul de vedere realist al Comandantului Flotei Mării Negre, viceamiralul Aleksandr V. Kolceak, avea să învingă la STAVKA. Totodată, căpitanul

⁷ Denis Kozlov, *Flota rusă în campania românească, 1916 – 1917*, București, Editura Mica Valahie, 2017, p. 14

⁸ *Ibidem*, p. 16.

⁹ În compunerea acestui *Detașament* intrau: cuirasatul de escadră *Rostislav*, submarinele *Karp* și *Karas*, *Detașamentul nr. 4 dragaj* (navele dragoare de mine de tip elpidifor nr. 241, 243, 244 și 245), un detașament de aviație maritimă, o baterie antiaeriană, 12 tunuri de câmp de 3,4 țoli, o barieră plutitoare pentru intrarea în port și 6.000 de mine marine.

de rangul 1 A. S. Zarin, fost comandant al iahtului *Almaz*, a fost numit reprezentantul Marinei Militare Ruse pe lângă Marele Cartier General român, fiind subordonat, totodată, Șefului Statului-Major al Flotei Mării Negre și Comandantului Flotei Mării Negre. În primele ore ale intrării României în război, unități navale rusești din Flota Mării Negre¹⁰ au executat *Operațiunea Varna*, sub comanda personală a viceamiralul Aleksandr V. Kolceak, respectiv bombardarea de către hidroavioanele rusești a porturilor Varna și Euxinograd.

Neînțelegeri și controverse în cadrul aliatului rus

Ion I. C. Brătianu va insista pe lângă autoritățile politice și militare ale Rusiei țariste ca importante forțe militare ruse, respectiv 200.000 de oameni, să vină în ajutorul militar al României la intrarea României în război. Generalul Mihail V. Alekseev, șeful statului-major al STAVKA, era convins că intrarea României în război va fi mai mult o povară decât un ajutor pentru Antantă. Însă, la presiunea Franței, STAVKA a fost de acord să trimită 50.000 de militari în sprijinul României, în timp ce Franța și Marea Britanie au promis că Armata Orientului a generalului Maurice Sarrail va începe ofensiva contra trupelor germano-bulgare. STAVKA a decis să trimită un corp de armată (Corpul 47 Armată) format din două divizii de infanterie și una de cavalerie (Divizia 3 cavalerie rusă). Divizia 61 infanterie rusă era o unitate de linia a doua, iar Divizia 1 Sârbă de Voluntari era o unitate nou înființată.

În cursul verii anului 1915 prizonierii sârbi din Rusia țaristă (cu precădere cei din Banat și din Bosnia) au declanșat o acțiune care avea drept scop organizarea unor formațiuni de voluntari care să sprijine pe frații din Serbia. Primele unități de voluntari sârbi au luptat în dramaticele lupte de apărare a Văii Moravei împotriva invaziei bulgare (octombrie 1915). După evacuarea Serbiei de către Armată, Parlament, Guvern și Curtea Regală, problema voluntarilor sârbi a intrat într-o nouă fază, respectiv cea a pregătirii și înzestrării Corpului de Voluntari sârbi de la Odessa. Pe 20 ianuarie 1916 se înființează Regimentul 1 infanterie de voluntari sârbi, avându-l în frunte pe maiorul Vladimir Kovačević, cu un efectiv inițial de 21 de ofițeri și 860 subofițeri și soldați. Prin Decretul din 11 februarie 1916, în fruntea Diviziei 1 Sârbe de Voluntari este numit colonelul de stat-major Stevan Hadžić, iar statul-major va fi format din ofițeri cu experiența războiului, a retragerii Armatei sârbe prin Albania în iarna 1915 – 1916. Pe 14 aprilie 1916 vor sosi la Odessa 130 de cadre ale Armatei sârbe care călătoriseră pe ruta Corfu – Italia – Franța – Marea Britanie – Marea Nordului – Norvegia – Suedia – Finlanda – Rusia. Divizia 1 Sârbă de Voluntari avea în componere 272 de ofițeri și 9.733 de voluntari, formând, astfel, două regimente.

Generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski, comandantul Corpului 47 Armată rus, a protestat în modul cel mai tăios cu puțință față de faptul că urma să preia comanda acestei mari unități rusești, îndoindu-se în ceea ce privește experiența de luptă, omogenitatea și instrucția, precum și asupra faptului că urma să se subordoneze Marelui Cartier General Român și avea liniile de comunicație și logistică extrem de

¹⁰ La atac au participat hidroviatransportoarele *Imperator Nikolai I*, *Imperator Aleksandr I* și *Almaz* împreună cu două divizioane de distrugătoare.

îndepărtate de Rusia. Pe 23 august 1916, generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski a înaintat un raport către șeful STAVKA, generalul Mihail V. Alekseev, menționând faptul că este o imensă eroare să fie introduși în luptă soldații din Divizia 1 Sârbă de Voluntari pe frontul din Dobrogea. „*Mai mult, argumenta Zaioncikovski, introducerea sârbilor în regiune, chiar și sub drapel rusesc, îi va îndepărta pe bulgarii rusofili, care erau numeroși, și exista riscul ca animozitatea dintre sârbi și bulgari să erupă în atrocități reciproce, subminându-se astfel interesele rusești*”¹¹, adnotează istoricul Michael B. Barrett. Generalul Mihail V. Alekseev a respins în mod ferm argumentele comandantului Corpului 47 Armată rus și i-a explicat că de tactul lui depindea rezolvarea unei situații aparent imposibilă. STAVKA considera că rușii nu pot interveni decât la extremitatea nordică a zonei de operații, în apropiere de Vatra Dornei și Târgu-Ocna, sau în Dobrogea, în condițiile în care românii acționau în Moldova și Transilvania.

Generalul Alfred Knox, șeful Misiunii Militare Britanice în Rusia, confirmă existența unei relații tensionate între generalii ruși în ceea ce privește prezența Armatei Imperiale Ruse pe frontul românesc. În timpul discuțiilor cu generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski, șeful STAVKA a declarat: „*M-am opus intervenției României, dar am fost forțat să accept acest lucru prin presiunea Franței și Angliei. Acum că principiul a fost acceptat, dacă Împăratul îmi ordonă să trimit acolo cinsprezece răniți ruși, nu aș trimite în niciun caz șaisprezece*”¹². În condițiile în care generalii de la STAVKA nu au agreeat modul în care au fost duse tratativele politico-diplomatice privind intrarea României în război, de către ministrul plenipotențiar Stanislav A. Poklevski-Koziell, mai ales cele referitoare la Bucovina, putem înțelege opțiunile militare ale generalilor ruși. Generalul Ianușkevici, șeful Statului-Major al STAVKA, considera că ministrul plenipotențiar Stanislav A. Poklevski-Koziell este „*un reprezentant nedem al Rusiei*”¹³, iar Marele Duce Nikolai Nikolaevici, Comandantul Suprem al Forțelor Armate Ruse, considera că ministrul plenipotențiar de la București „*nu a realizat nimic în folosul Rusiei*”¹⁴.

Referindu-se la eforturile care s-au făcut de către Rusia țaristă pentru a sprijini și determina intrarea României în război, un fin observator al evoluțiilor politico-diplomatice de la București, baronul Eugene de Schelking, menționa într-un memoriu înaintat țarului Nicolae al II-lea și generalului Mihail V. Alekseev, șeful STAVKA, la începutul lui septembrie 1916: „*În ceea ce privește România, oamenii de stat sârbi știau foarte bine poziția militară a acesteia și și-au dat seama că cedarea Banatului și toate cererile românești nu erau în concordanță cu interesele practice ale Aliaților. După părerea mea, marea noastră deschidere față de România a fost datorată în întregime faptului că toți reprezentanții diplomatici ai Aliaților din România, cu excepția Italiei, nu au fost la curent cu adevărata situație. Ei nu au avut în vedere*

¹¹ Michael B. Barret, *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană în România – 1916*, București, Editura Militară, 2016, p. 87.

¹² Mihail E. Ionescu, *România și Revoluția din Rusia (1916 – 1919)*, București, Editura Militară, 2018, p. 40.

¹³ Vadin Guzun, *op. cit.*, p. 59.

¹⁴ *Ibidem*.

decât cariera lor personală și au urmat orbește conducerea domnului Brătianu, premierul României. Singurul lor obiectiv a fost participarea României la război, indiferent de consecințe”¹⁵. Memoriul baronului Eugene de Schelking se născuse ca urmare a gravelor acuzații aduse Rusiei pentru faptul că nu își îndeplinise promisiunile din *Convenția militară ruso-română încheiată pe 4 august 1916*. După dezastrul militar românesc de la Turtucaia (19 – 24 august 1916), eșecul de la Flămânda (18 septembrie – 1 octombrie 1916) și pierderea aliniamntului și a liniei de cale ferată Cernavodă - Medgidia – Constanța (22 octombrie 1916), acuzațiile la adresa comportamentului trupelor ruse în Dobrogea s-au amplificat foarte mult. Istoriografia românească continuă să le mențină și astăzi, amplificând, astfel, resentimentele istorice din relația bilaterală româno-rusă. Generalul Alfred Knox va adnota în memoriile sale, după vizita întreprinsă pe Frontul de Sud în vara anului 1916, că „*rușii au trimis în Dobrogea forța minimă cerută de convenția militară – două divizii de infanterie și o unitate de cavalerie – sub comanda generalului Zaioncikovski*”¹⁶. STAVKA era convinsă că bulgarii nu vor intra în luptă împotriva rușilor, însă prezența soldaților sârbi avea să stârnească furia bulgarilor și lipsa de respect a acestora față de inamicul ruso-român. „*În orice caz, detașamentul rusesc era prea mic*”¹⁷, consemna generalul Alfred Knox.

„Agenda secretă” a elitelor militare ale Antantei

Dorința celor de la STAVKA ca România să intre în război, cât mai curând cu putință, a fost imensă. Generalii ruși i-au propus țarului Nicolae al II-lea să accepte ocuparea militară a sudului Bucovinei de către România, numai ca aceasta să intre în război. În aprilie 1915, Marele Duce Nikolai Nikolaevici considera că, totuși, România „*trebuia făcută să înțeleagă că intervenția sa poate fi acceptată, dar pretențiile ei sunt exagerate și inacceptabile*”¹⁸. Elitele militare ruse erau extrem de pătimase în ceea ce privește viitorul Bucovinei și mergeau chiar pe ideea că putea să nu fie respectat ceea ce se promisese României pentru a-și păstra neutralitatea. Și totuși, în 1916 România trebuia să intre în război cu orice preț. Memorialiștii acelor clipe relevă faptul că STAVKA a premeditat, totuși, încă înainte de intrarea României în război, micșorarea frontului de sud în estul Europei, pe linia de front din sudul Moldovei pe care se aflau trupele româno-ruse în decembrie 1916.

Baronul Eugene de Schelking va consemna, la câteva zile după începerea ofensivei românești în Transilvania, că atașatul militar rus la București, colonelul A. Tatarinoff, îi va mărturisi că „*era necesar ca România să înceapă războiul și «mulțumim lui Dumnezeu că acest lucru s-a îndeplinit»*”¹⁹. Atașatul militar rus era convins că Bulgaria nu putea fi învinsă decât prin dislocarea a 500.000 de soldați ruși, ceea ce era imposibil în acele clipe, din motive strict obiective legate de nevoia de refacere a Armatei Imperiale Ruse. Scurtarea frontului românesc era o soluție

¹⁵ Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 34 – 35.

¹⁶ *Ibidem*, p. 40.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 60.

¹⁹ Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 41.

imperativă pentru STAVKA, iar România era sacrificată, astfel, deliberat de către o parte din elitele militare ruse. Căpitanului de Malesseye, ofițer responsabil cu informațiile în cadrul Misiunii Militare Franceze din România, avea să înainteze un raport, la sfârșitul lunii martie 1917, cu referire la evenimentele de pe Frontul Românesc din toamna anului 1916. Raportul ofițerului de informații francez amplifică disputa în ceea ce privește strategia politico-militară a Rusiei în spațiul românesc. „*Practic, Rusia, sub ministerele germanofile, nu a dorit ca România să declare război și a preferat clar să vadă că regatul rămâne neutru, iar atunci când era oportun să vină și să-l susțină, așa cum frâghia susține omul spânzurat. (...) După primele lupte și înfrângeri, nemulțumirea rusească, care nu putea fi exprimată împotriva noastră [a francezilor – n. n.] a fost etalată față de români. Progermanii ruși au fost atunci puternici la curtea țaristă, Stürmer, Protopopov și alți lideri au avut putere, iar prin autoritatea lor și ordinele lor, armata rusă a fost atât de lentă în a ajuta armata română*”²⁰, raporta căpitanul de Malesseye din surse politico-diplomatice și militare rusești. Menționăm faptul că la începutul lui noiembrie 1916, într-o ședință a Dumei de Stat, Pavel N. Miliukov, șeful Partidului Constituțional Democratic, a acuzat pe prim-ministrul Boris V. Stürmer de înaltă trădare, de faptul că ducea o politică germanofilă cu sprijinul țarinei Alexandra. Acuzațiile lui erau nefondate, dar pasiunile stârnite de discursul lui au avut un rol hotărâtor în declanșarea Revoluției din Februarie 1917, în care presupusa trădare a Guvernului a constituit, inițial, principala motivație a protestatarilor²¹. Pe 26 noiembrie 1916, Consiliul Imperiului - care juca rolul de Senat - avea să voteze o rezoluție de condamnare a amestecului „*forțelor misterioase și iresponsabile*” în politica țării.

Erori și neînțelegeri interaliat

În paralel cu executarea *Operațiunii Varna*, Flota Rusă a Mării Negre a trecut și la executarea *Operațiunii România* care însemna dislocarea de forțe în apele românești și instalarea unui baraj de mine în fața portului Constanța. Contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon a considerat că apărarea navală a portului Constanța este deplorabilă. Totodată, o stație radio românească a emis în eter un text clar în limba franceză: „*Către escadra rusă. La două mile de Constanța, vă întâmpină pilotul*”²². În opinia comandantului *Detașamentului de nave cu destinație specială* al Flotei Mării Negre, secretul operațiunii risca să fie compromis ca urmare a acestui mesaj în clar. În raportul înaintat Comandantului Flotei Ruse a Mării Negre, contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon a raportat că „*bariera plutitoare instalată în gura portului era inutilă, artileria de coastă (trei baterii calibru mic, bătaie 15 cabluri) nu era bună de nimic, în oraș nu era organizat camuflajul, farurile nu se stingeau, apărarea antiaeriană lipsea cu desăvârșire*”²³. Totodată, în portul Constanța era stocată o cantitate considerabilă de benzină și kerosen ceea ce amplifică pericolul unei explozii

²⁰ *Ibidem*, p. 138.

²¹ După război, aflat în emigrație, Pavel N. Miliukov a recunoscut că totul era o calomnie și și-a justificat acțiunea prin nevoia unor măsuri extreme, care ar fi permis *Blocului Progresist* să preia conducerea țării.

²² Denis Kozlov, *op. cit.*, p. 35.

²³ *Ibidem*, p. 36.

cu consecințe asupra orașului, portului și navelor staționate aici. Românii au fost acuzați de neglijență în instalarea barajelor de mine, iar ofițerul care coordona instalarea barajului s-a lovit de una din mine și s-a dus la fundul Mării Negre împreună cu toate planurile amplasării minelor. În primă urgență, contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon a ordonat instalarea bateriei antiaeriene care a fost gata să dea replică aviației germano-bulgare în zorii zilei de 15 august 1916. Contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon a cerut ca până la sosirea Detașamentului de Aviație la Constanța să fie trimis unul dintre hidroaviatransportoare (hidrocrucișătoare), însă amiralul Aleksandr V. Kolceak a refuzat. În condițiile executării mai multor raiduri ale aviației germane asupra orașului și portului Constanța, la sfârșitul lui august și începutul lui septembrie 1916, comandantul Flotei Ruse la Marea Neagră a ordonat ca un Detașament de Aviație Maritimă cu opt hidroavioane (patru de tip M-5 și patru de tip M-9) să amerizeze pe lacul Mangalia de unde urmau să atace Varna. Apărarea Constanței a fost întărită cu încă o baterie de tunuri antiaeroplan și cu Detașamentul 36 Aviației al Armatei. La sfârșitul lui septembrie 1916, Detașamentul 36 Aviație a intrat în compunerea Corpului 47 Armată rus și va participa la luptele din Dobrogea.

Comandantul Flotei Ruse a Mării Negre a decis efectuarea unor lucrări de adâncire a acvatoriului portului Constanța urmând a fi adusă spre staționare Brigada 2 nave de linie (cuiasatele *Evstafii*, *Ioan Zlatoust* și *Panteleimon*). Această mare unitate navală rusească urma să sprijine de pe mare flancul de litoral al trupelor de uscat româno-ruse. O primă neînțelegere româno-rusă a fost cauzată de problema păcurei care se potrivea pentru noile distrugătoare rusești cu cazane pe păcură. Păcura necesară era la Ploiești, însă amiralul Aleksandr V. Kolceak va raporta la STAVKA că aceasta „nu este adusă la Constanța din cauza greutăților create de firmele românești și lipsei sprijinului guvernului român”²⁴.

În contextul desfășurării operațiunilor trupelor de uscat româno-ruse, Forțele Navale ale Rusiei din Marea Neagră staționate în portul Constanța vor executa numeroase misiuni în care vor sprijini cu foc de artilerie operațiunile de pe coasta românească a Mării Negre. Istoriografia rusă consideră că, totuși, pe măsură ce disfuncționalitățile de cooperare româno-rusă se amplificau, generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski a cerut contraamiralul Piotr I. Patton-Fanton de Verrayon să nu mai trimită torpiloarele rusești pentru lovituri la litoral decât la ordinele sale directe. Trebuie menționat faptul că pe măsură ce ofensiva germano-bulgară-turcă avansa spre linia de cale ferată Cernavodă – Constanța, noul comandant al Armatei de Dobrogea, generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski, a cerut la STAVKA personal de stat-major, mai multe comandamente, unități de semnalizare, de recunoaștere aeriană, câteva automobile și cel puțin o divizie de infanterie rusească. Generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski era profund nemulțumit de faptul că trebuia să lupte alături de diviziile românești pe care el le considera „incompetente” și considera că mai avea nevoie și de câțiva generali ruși, deoarece generalii români îi lăsaseră „o impresie detestabilă”²⁵.

²⁴ *Ibidem*, p. 39.

²⁵ Michael B. Barret, *op. cit.*, p. 106.

În pofida faptului că Armata de Dobrogea urma să primească în sprijin Diviziile 2, 5, 12 și 15 infanterie românești care veneau de pe frontul din Transilvania, generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski a refuzat să fie mai ofensiv. „Zaioncikovski își desfășurase forțele din Dobrogea într-un «V» puțin adânc, cu Divizia 9 română pe flancul drept, de-a lungul Dunării. În vârful «V»-ului orientat spre Bulgaria, la Negru Vodă, se aflau Diviziile 61 rusă și Divizia de Voluntari sârbi, iar Divizia 19 și Brigada 5 Cavalerie române erau dislocate pe coastă, în apropiere de Mangalia. Generalul rus a păstrat această desfășurare până la sfârșitul lunii. În timpul înaintării, spunea Zaioncikovski, centrul puternic va trage după sine unitățile «slabe din punct de vedere moral» de pe flancuri și, dacă bulgarii i-ar ataca pe români, va putea să îi lovească din flanc cu un contraatac puternic. Românii nu trebuiau decât să-și mențină pozițiile”²⁶, consemna istoricul militar Michael B. Barret.

Nemulțumirile elitei militare românești se vor amplifica în relația cu aliatul rus având în vedere evoluțiile militare din Bătălia Dobrogei și din cea a Bucureștiului (17 – 23 noiembrie 1916). Totodată, se vor amplifica neînțelegerile dintre STAVKA și generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski în timpul desfășurării Bătăliei Dobrogei. Totuși, trebuie menționat faptul că generalul M. S. Pustovoitenko, adjunctul șefului de Stat-Major al STAVKA, a înțeles gravitatea evoluțiilor de pe frontul dobrogean astfel încât a rechemat Divizia 3 Pușcași de pe frontul transilvănean, a ordonat ca 6.000 de soldați ruși să treacă Dunărea și a dispus transferarea Corpului 4 Siberian în Dobrogea. O serie de incidente petrecute în retragerea haotică a unităților ruse din Armata de Dobrogea, respectiv comportamentul abuziv al trupelor ruse la Hârșova, alimentat și de consumul de alcool, au atras nemulțumirea și furia Marelui Cartier General Român și a STAVKĂI. „Retragerea ta spre nord a dus la o situație foarte periculoasă în acest moment și în viitorul imediat... Nu pot decât să sper că această mișcare a fost efectuată sub constrângere”²⁷, avea să-i telegrafieze generalul Mihail V. Alekseev comandantului Armatei de Dobrogea. Într-o a doua telegramă, șeful STAVKA scria: „Ți s-a dat tot ce se putea da în circumstanțele actuale... așa că mi-e foarte greu să înțeleg dezordinea, conducerea haotică și ruperea contactului cu inamicul... Nu sunt necesare prea multe vorbe... pentru detalii evidente; criza cere acțiuni energice pentru a restabili ordinea”²⁸. Generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski a fost eliberat din funcție pe 30 octombrie 1916 și înlocuit cu generalul Vladimir V. Saharov. Contraatacul Armatei de Dunăre a dus la recucerirea Hârșovei și stabilizarea liniei frontului²⁹.

Cooperare româno-rusă pe Dunăre

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 167.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ În raportul înaintat șefului STAVKA, generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski și-a manifestat nemulțumirea pentru modul în care noul comandant al Armatei de Dunăre a caracterizat comportamentul trupelor ruse în luptele din Dobrogea. „Oamenii nu și-au economisit sudoarea și sângele pentru a lupta din greu pentru Majestatea Sa în Dobrogea. A fost dureros și nemeritat să aud că au fost acuzați de retragere de parcă ar fi un sport de alergare!”, va scrie generalul-maior Andrei M. Zaioncikovski (Apud *Ibidem*, p. 168).

În conformitate cu *Convenția militară ruso-română încheiată pe 4 august 1916*, Rusia trebuia să trimită pe Dunăre, încă din prima zi a războiului, un detașament de nave care să acționeze în subordinea Flotei de Operațiuni română pentru sprijinul trupelor de uscat care acționau în Dobrogea. Detașamentul de nave rusești era format din canonierele *Doneț*, *Kubaneț* și *Tereț*. Canonierele au ajuns în portul Reni, însă adâncimea mică la bară a apelor Dunării și faptul că aveau un pescaj relativ mare (3,5 – 3,7 m) nu le-a permis să părăsească portul și să urce în amonte pe Dunăre, astfel că acestea au rămas mai multe zile blocate la Reni.

Din păcate, navele fluviale rusești nu au mai putut ajunge să se integreze dispozitivului militar din zona bătăliei de la Turtucaia, însă vor ajunge la Silistra și vor intra sub comanda Flotilei de Operațiuni a României. Navele rusești vor participa alături de navele fluviale românești la bombardarea trupelor germano-bulgare, a orașului și portului Silistra, precum și la protejarea retragerii Diviziei 9 infanterie din Silistra. În condițiile deplasării frontului din Dobrogea spre nord, flotilele fluviale unite au coborât spre Ostrov, ajungând la începutul lui septembrie la Oltina de unde vor sprijini cu foc trupele române de pe uscat. Monitoare românești și canonierele rusești vor executa foc de artilerie asupra trupelor bulgaro-germane care se deplasau pe șoselele din apropierea malului drept al Dunării, îngreunându-le marșul sau reușind dispersarea acestora.

În a doua jumătate a lunii septembrie și prima jumătate a lunii octombrie 1916, frontul s-a stabilizat vremelnic pe aliniamentul Rasova – Tuzla. Forțele fluviale româno-ruse vor executa misiuni de recunoaștere și de sprijinire cu foc a trupelor de uscat în efortul lor de-a bloca ofensiva germano-bulgară - turcă din Dobrogea. Trebuie menționat faptul că pe măsură ce evoluția operațiunilor militare de pe uscat devenea nefavorabilă trupelor româno-ruse, forțele fluviale rusești au fost nevoite să acționeze în ape din ce în ce mai puțin adânci astfel încât, în a doua jumătate a lunii octombrie 1916, acestea s-au retras la Brăila. Până la sfârșitul campaniei anului 1916, monitoare românești vor acționa în sprijinul trupelor de uscat la Cernavodă, Topalu - Hârșova, Brăila, Galați, Tulcea și Chilia. După căderea Bucureștiului (23 noiembrie 1916) și stabilizarea frontului din Dobrogea, întreaga flotă ancorează la Piua Pietrii, de unde primește, mai apoi, ordinul de retragere în portul Sulina. Până la sfârșitul anului 1916, navele fluviale românești și rusești militare vor asigura retragerea pe brațul Chilia și spre porturile de la Gurile Dunării a convoaielor de vase și șleपुरi pentru a fi astfel salvate. În contextul insucceselor Armatei de Dobrogea și-a evacuării Constanței (23 octombrie 1916), *Detașamentul de nave cu destinație specială* al Flotei Mării Negre a părăsit portul Constanța. O parte din torpiloarele rusești se vor retrage la Sulina și vor intra în compunerea *Detașamentului de nave de apărare a Gurilor Dunării*, înființat la Sulina.

Controversele istoriografice asupra existenței/inexistenței unei posibile „*agende secrete*” a elitei politico-militare rusești vor mai persista încă multă vreme, însă nici Alianții Occidentali nu și-au îndeplinit promisiunile militare asumate pe 4 august 1916, respectiv începerea ofensivei de la Salonic. Istoricul David Dutton consideră că transformarea *Corpului Expediționar din Orient* în *Corpul Expediționar din Dardanele*, pe 7 octombrie 1915, și formarea *Armatei Orientului*, sub comanda

generalului Maurice Sarrail, relevă în mod evident faptul că Balcanii deveneau „*astfel expresia aspirațiilor franceze «en Orient»*”³⁰. În opinia istoricului britanic, Armata Orientului va deveni inevitabil „*un instrument al ambițiilor politice și diplomatice ale Franței, precum și al politicii sale militare*”³¹.

Generalul Maurice Sarrail și Armata Orientului au contribuit, discret și în mod hotărâtor, la crearea unui spațiu de influență politică, economică și militară al Franței în spațiul Balcanilor, după război. „*Armata Orientului devenea expresia aspirațiilor franceze. Valoarea sa se extindea astfel, mai presus de câștigarea războiului – care se dovedea de o importanță limitată – la funcția de a stabili ce fel de victorie putea obține Franța. Armata lui Sarrail era expresia hotărârii francezilor de a se asigura că stabilirea păcii va reprezenta nu doar înfrângerea Germaniei, ci și victoria Franței – victorie care ar fi exprimată în câștiguri palpabile de ordin teritorial, strategic, comercial și politic*”³², concluziona istoricul David Dutton.

Privind evoluția evenimentelor din această perspectivă, putem înțelege astfel faptul că trupele franco-britanice din Armata Orientului nu au trecut la atac asupra germano-bulgarilor din Balcani înainte de 15 august 1916.

În urma eșecului campaniei militare a României din vara-toamna anului 1916, în parte și datorită neintervenției în luptă, cu energie și devotament, a trupelor ruse, frontul s-a stabilizat la porțile Moldovei.

La începutul anului 1917 se aflau pe teritoriul Moldovei peste 1.000.000 de soldați ruși constituiți în Armatele 4, 6 și 9 ruse care împreună cu Armatele 1 și 2 române, alături de Armata 8 rusă din Bucovina, formau *Frontul Românesc*. Izbucnirea Revoluției Ruse din Februarie 1917, urmată de abdicarea țarului Nicolae al II-lea la 3 martie 1917, avea să pună în dificultate pe planificatorii campaniei militare a Antantei din vara anului 1917.

Reorganizarea Armatei Române cu sprijinul Misiunii Militare Franceze în iarna – primăvara anului 1917, încercările de alianță dinastică cu familia Romanovilor, prin căsătoria principelui Carol cu prințesa Olga, precum și planificările strategice interaliatate pentru ofensivele anului 1917, au mai temperat din animozitățile româno-ruse după campania din toamna anului 1916.

ROMANIAN-RUSSIAN MILITARY COOPERATION ON THE DOBROGEA FRONT (1916)

-abstract-

³⁰ David Dutton, *Politica diplomației. Marea Britanie și Franța în Balcani în timpul Primului Război Mondial*, Chișinău, Editura Museum, 2003, p. 174.

³¹ *Ibidem*, p. 177.

³² *Ibidem*, p. 184.

Key Words: Brătianu; Kolceak; Rusia; România; Dobrogea

In the interval 1914-1916, the pressures and concessions made by both belligerents (Central Powers and Entente) were multiple, and their intensity was generated by military developments on the Western and Eastern Front. The efforts of the belligerents in the First World War to attract Romania into battle, in one camp or another, allowed Ion I. C. Brătianu applying a diplomatic strategy that was to materialize, for the beginning, in a benevolent neutrality or „expectative army”. Involvement of Russian troops in the 1916 campaign, their behavior in combat and the huge misunderstandings of the Romanian-Russian command were to be constituted in a deep military divergence with implications on political relations and strategic decisions interallied in 1916, as well as in the perspective of the 1917 Campaign of the Year.